

Migracijske tendencije seoske omladine

Edhem Dilić

Centar za sociologiju sela, grada i prostora, Institut za društvena istraživanja
Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska – Jugoslavija

SAŽETAK Autor u članku analizira rezultate istraživanja migracijskih tendencija i aspiracija seoske omladine, dobivene u projektu »Seoska omladina u SR Hrvatskoj«.

Osnovni motivi planiranih migracija povezani su s pitanjima promjena zanimanja, školovanja i nedostatka radnih mjesta u lokalnim zajednicama. S druge strane, psihička privrženost mladih svojim selima i obiteljima temeljni su motivi prostorne stabilizacije.

Kontrolirano je pet skupina obilježja kao podloga za selekciju potencijalnih migranata: društveno-ekonomske značajke zajednice (naselja), socio-demografska i ekonomska svojstva domaćinstva, tip gospodarstva, personalne karakteristike mladih i sudjelovanje mladih u obiteljskom odlučivanju. Istraživanjem je ustanovljeno da selekcija potencijalnih migranata ponajprije počiva na osobnim obilježjima mladih (spol, dob, bračni status, obrazovanje i zanimanje), a potom na stupnju njihovog sudjelovanja u donošenju važnih odluka u obitelji.

Istraživanjem je nedvojbeno potvrđeno da je psihička privrženost mladih svome selu jedan od inhibitornih faktora koji obeshrabruje migracije, jer približno tri petine mladih želi provesti život u rodnom selu.

Gljučne riječi: seoska omladina, migracijske tendencije i očekivanja, motivi, selekcija potencijalnih migranata.

Primljeno: 1975.

Prihvaćeno: 1975.

Članak izvorno objavljen u *Sociologiji sela*, Zagreb, 13 (1975) 49/50: 54-67.

1. Uvodna napomena

U okviru znanstvenoistraživačkog projekta »Seoska omladina u SR Hrvatskoj« bilo je predviđeno i istraživanje tendencija prostorne pokretljivosti, odnosno prostorne stabilizacije mladih u selu. U ovom napisu iznosimo osnovne spoznaje do kojih smo došli u ovom dijelu istraživanja.

Osnovni cilj analize bio je utvrditi: opseg i intenzitet migracijskih tendencija, odnosno prostorne stabilizacije seoske omladine, osnovne motive migracijskih ten-

Copyright © 2002 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Institute for Social Research of Zagreb.
Sva prava pridržana – All rights reserved.

dencija te selektivnost potencijalnih migranata. U dodatnom dijelu istraživanja utvrđivane su aspiracije u pogledu mjesta stanovanja, i to s obzirom na uže i šire političko-teritorijalno značenje, te tip i veličinu preferiranog naselja.

2. Migracijski planovi

Migracijske planove utvrđivali smo pomoću pitanja: namjeravate li napustiti svoje selo? Dobiveni rezultati iznijeti su u tablici 1.

Tablica 1.

Migracijski planovi mladih u selima Hrvatske 1974.

Odgovori	Postotak
Definitivno sam odlučio otići	17,0
Vjerojatno ću napustiti selo	21,2
Neodlučan sam	29,6
Vjerojatno ću ostati	10,0
Definitivno sam odlučio ostati	22,1
Ukupno	100,0 (N = 1.578)

Vidimo, dakle, da 38,2% ispitanika planira napustiti svoje selo, a da ih je 32,1% odlučilo ostati u njemu. Pri tome, značajan dio ispitanika nije još donio odluku o planiranom mjestu stanovanja.

2.1. Motivi migracijskih planova

Osobni motivi¹ mladih za napuštanje sela u Hrvatskoj 1974. prikazani su u tablici 2.

Prema tome, osnovni motivi planiranih migracija povezani su s pitanjima promjene zanimanja, školovanja i traženja radnog mjesta (57,9%), što na svoj način podupire Eisenstadtovu tvrdnju da migracije rezultiraju prvenstveno iz vjerovanja kako se neke bazične aspiracije ne mogu u zadovoljavajućoj mjeri ispuniti u za-

¹ Oslanjajući se na Davisa Kingsleya, D. F. Hannan drži da su »motivi koje migranti nose u svojim glavama« najneposredniji faktori koje ruralni adolescentni direktno uzimaju u obzir kada odlučuju hoće li migrirati ili neće. Njihove osobne (lične) aspiracije, vjerovanja, stavovi i obveze ovdje su jedine značajne varijable. Socijalno-strukturalni činitelji, kao što su klasa, obrazovni nivo i spol, signifikantni su samo u okvirima njihova utjecaja posredstvom ovih neposrednih personalnih motiva (Hannan, 1969.: 196).

jednici podrijetla (Eisenstadt, 1954.; 1-3; Hannan, 1969.: 196-197).² Za razliku od toga, podaci u tablici 3. upućuju na motive prostorne stabilizacije mladih u selu.

Tablica 2.

Osobni motivi migracijskih planova seoske mladeži u Hrvatskoj 1974.

Osobni motivi migracijskih planova	Postotak
Ne voli život u selu	6,5
Loši uvjeti za život, naporan rad i sl.	9,4
Želja za promjenom zanimanja, manjak radnih mjesta	43,6
Školovanje	14,3
Prometna izoliranost, nepostojanje infrastrukture i sl.	1,2
Mali posjed	0,9
Zastarjele navike i običaji	4,6
Mladi u selu nemaju perspektive	18,4
Ostalo	
Ukupno	100,0 (N = 566)

Napomena: Izdvojena obrada podataka za mlade koji planiraju odlazak iz sela.

Tablica 3.

Motivi prostorne stabilizacije mladih u selu Hrvatske 1974.

Motivi prostorne stabilizacije	Postotak
Voli život u selu	23,3
Zadovoljstvo poslom koji radi	5,5
Ima sve što mu je potrebno	17,4
Prirodni uvjeti	2,6
Planirana udaja, ženidba	3,3
Vežanost uz rodno mjesto, porodicu, prijatelje i sl.	28,9
Nema uvjete za odlazak	8,1
Ostalo	10,8
Ukupno	100,0 (N = 464)

Napomena: Izdvojena obrada podataka za seoske adolescente koji ne namjeravaju napustiti selo.

² I Hannan je u svom istraživanju utvrdio da osnovnu determinantu migracijskih planova irske seoske omladine čine mišljenja pojedinaca o tome mogu li njihove aspiracije, u pogledu zanimanja i dohotka, biti zadovoljene u lokalnoj zajednici (Hannan, 1969.).

Psihička vezanost uz rodno selo, porodicu i prijatelje osnovni je motiv prostorne stabilizacije seoske omladine. Kako se ova psihička privrženost selu javlja i kao osnovni razlog ispitanikova zadovoljstva životom u selu, nije čudno što između ove varijable i planirane migracije postoji statistički značajna povezanost.³

Tablica 4.

Migracijske tendencije i zadovoljstvo životom u selu

Migracijske tendencije	Stupanj zadovoljstva životom u selu			Ukupno (N = 1.557)
	Zadovoljan (N = 701)	I jest i nije (N = 579)	Nezadovoljan (N = 277)	
Definitivno je odlučio otići	11,0	14,9	35,0	16,7
Vjerojatno će otići	15,7	23,8	30,3	21,3
Neodlučan	24,5	42,5	16,2	29,7
Vjerojatno će ostati	12,4	7,9	8,7	10,1
Definitivno je odlučio ostati	36,4	10,9	9,7	22,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0

$$\chi^2 = 271,597; df = 8; p = 0,001; \gamma \text{ (gama)} = -0,411.$$

Dok 65,3% ispitanika koji su nezadovoljni životom u svom selu spada u kategoriju potencijalnih migranata, dotle je postotak potencijalnih migranata među onima koji su zadovoljni životom u selu znatno niži (26,7%). I obrnuto – dok 18,4% nezadovoljnih životom u selu spada u kategoriju prostorno stabilnih ispitanika, dotle frakcija prostorno stabilnih čini gotovo polovicu zadovoljnih seoskih adolescenata (48,8%). U sklop ove pravilnosti ulazi i podatak da najveći dio ispitanika koji »i jesu i nisu zadovoljni« životom u selu (42,5%) spada u grupu omladine koja još nije donijela odluku o napuštanju sela, odnosno o ostanku u svome selu.

Od ostalih motiva prostorne stabilizacije nešto je zastupljenije zadovoljstvo porodičnim standardom.

2.2. Selekcija potencijalnih migranata

Uz motive, u istraživanju smo nastojali utvrditi i strukturalne odrednice migracije. Odlučili smo se za pet skupina obilježja – obilježja naselja, domaćinstva, gospodarstva, ispitanika te ispitanikovo sudjelovanje u porodičnom odlučivanju, za ko-

³ Inverzna povezanost između zadovoljstva lokalnom zajednicom i migracijskih želja utvrđena je i u nekim drugim istraživanjima (Schulze, Artiz and Beegle, 1963.).

je smo očekivali da će odlučno utjecati na opseg i jačinu migracijskih tendencija seoske omladine.

U tablici 5. izneseni su podaci o povezanosti tendencija ruralnih migracija i obilježja naselja.

Najveći udjel potencijalnih migranata s obzirom na obilježje »regionalna pripadnost« susrećemo u dalmatinskoj, ličkoj i slavonskoj regiji. Nasuprot tome, istarsku i kvarnersko-goransku regiju karakteriziraju relativno prostorno stabilniji ispitanici. Zastupljenost »neodlučnih« najveća je na području zagorsko-međimurske regije.

Ove razlike prema regijama su, u odnosu na ostala obilježja naselja, i jedino nešto statistički značajnije ($C = 0,263$).⁴

Tablica 5.
Migracijske tendencije seoskih adolescenata prema obilježjima naselja

Obilježja naselja	Definitivno odlazi	Vjerojatno odlazi	Neodlučan	Vjerojatno ostaje	Definitivno ostaje	N
<i>Regija</i>						
Slavonska	21,2	22,2	22,2	11,8	22,6	212
Zagrebačka	14,3	19,6	34,9	8,7	22,5	413
Zagorsko-međimurska	14,2	25,8	41,3	7,7	11,0	155
Bilogorsko-podravska	15,1	26,1	33,6	7,6	17,6	119
Kvarnersko-goranska	11,0	17,7	26,2	14,0	31,1	164
Istarska	10,8	12,2	31,1	10,8	35,1	74
Lička	17,7	26,5	27,4	18,6	9,7	113
Dalmatinska	24,3	20,5	22,7	7,3	25,2	317
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,1	1.567
<i>Veličina naselja</i>						
Do 299 stanovnika	17,8	15,7	35,5	8,3	22,8	338
300-499 stanovnika	14,1	26,2	27,9	8,9	22,9	462
500-699 stanovnika	16,1	17,9	31,1	11,0	23,8	273
700-899 stanovnika	14,6	21,1	32,2	9,9	22,2	171
900 i više stanovnika	23,0	22,3	23,3	12,9	18,6	318
Ukupno	17,1	21,1	29,6	10,1	22,1	1.562

⁴ Vrijednosti koeficijenta γ za pojedina su obilježja iznosile: veličina naselja = 0,042, kretanje stanovništva = 0,048, udjel primarnog sektora = 0,068, prometna izoliranost = 0,068 i institucionalna opremljenost = 0,067. Koeficijent kontingencije C za tip naselja iznosio je 0,107.

Obilježja naselja	Definitivno odlazi	Vjerojatno odlazi	Neodlučan	Vjerojatno ostaje	Definitivno ostaje	N
<i>Kretanje stanovništva 1971/1961.</i>						
Do 95%	17,5	22,4	31,9	10,9	17,3	727
95,1 – 105%	12,9	20,3	27,9	11,2	27,7	448
105,1% i više	20,9	19,9	27,3	7,1	24,7	392
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,1	1.567
<i>Udjel primarnog sektora</i>						
Do 20%	19,6	16,6	23,6	11,1	29,2	271
20,1 – 40%	16,4	22,4	28,0	7,0	26,2	214
40,1 – 60%	11,6	22,9	33,0	12,5	19,9	336
60,1 – 80%	18,2	21,0	28,1	10,5	22,2	477
80,1% i više	19,4	23,2	35,4	7,6	14,4	263
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,1	22,2	1.561
<i>Prometna izoliranost naselja</i>						
Izolirano	19,2	17,2	38,4	6,1	19,2	99
Srednje izolirano	19,9	19,3	32,7	6,2	21,8	321
Neizolirano	16,1	22,4	27,8	11,5	22,1	1.127
Ukupno	17,1	21,5	29,5	10,1	21,8	1.547
<i>Institucionalna opremljenost</i>						
Nema institucija	21,9	18,7	28,9	8,0	22,5	187
Srednja opremljenost	18,7	20,3	30,1	9,3	21,5	934
Dobra opremljenost	11,4	25,0	28,5	12,6	22,4	428
Ukupno	17,1	21,4	29,5	10,1	21,9	1.549
<i>Tip naselja</i>						
Selo	17,3	21,0	31,6	9,0	21,2	1.112
Mješovito naselje	16,5	21,8	24,9	12,3	24,4	454
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,2	1.566

Slično kao i kod obilježja naselja, i kod obilježja domaćinstva utvrdili smo svega jednu statistički signifikantnu vezu: obilježje »tip rezidencije« u užoj je vezi s migracijskim tendencijama ($C = 0,356$). Potencijalni migranti žive uglavnom u samčkim domaćinstvima (67,2%) i domaćinstvima koja čine porodice orijentacije ispitanika (41,8%). Prostorno najstabilniji ispitanici imaju patrilokalnu i matrilokalnu rezidenciju (64,0 i 53,1%), odnosno neolokalnu rezidenciju (60,5%). Ovo ujedno upućuje da ovdje nije riječ o nekom samostalnom utjecaju tipa rezidencije na tendencije migracija, nego da se on ostvaruje posredstvom jednoga od individualnih obilježja ispitanika – bračnog stanja (kasnije ćemo, naime, vidjeti da je utjecaj

bračnog stanja izrazitiji od tipa rezidencije). Isto to vrijedi i za obilježje »porodični sastav domaćinstva« ($C = 0,167$) (tablica 6.).

Prostorna se stabilnost ispitanika povećava kako opada ovisnost domaćinstava o poljoprivrednoj proizvodnji (26,5% u čisto poljoprivrednih, 32,0% u mješovitih i 36,3% u nepoljoprivrednih domaćinstava; $\gamma = -0,086$). Sličnu smo pravilnost utvrdili i za obilježje opremljenost domaćinstva ($\gamma = -0,111$): prostorno su stabilniji ispitanici iz bolje opremljenih domaćinstava.⁵ Kod ostala dva obilježja (veličina domaćinstva i individualna percepcija materijalnog statusa domaćinstva) utvrđena veza je beznačajna ($\gamma = 0,031$, odnosno $0,024$).

Iako kontrolirana obilježja gospodarstva ne utječu u statistički značajnoj mjeri na migracijske planove ispitanika,⁶ ipak u tablici 7. uočavamo stanovite pravilnosti koje indiciraju da ispitanici koji žive na gospodarstvima s manjim zemljišnim posjedom i slabo opremljenima modernim sredstvima za poljoprivrednu proizvodnju,⁷ kao i oni koji svoje gospodarstvo ocjenjuju »slabije stojećim« u odnosu na ostala u selu, češće izražavaju namjere migriranja.

Nasuprot obilježjima gospodarstva, ustanovljen je značajan utjecaj osobnih (ličnih) karakteristika ispitanika.⁸ On je najizrazitiji kod obilježja bračnog stanja ($C = 0,424$), a zatim slijede obilježja zanimanje ($C = 0,300$) i dob ($\gamma = 0,249$).

Napustiti svoje selo planira 42,7% ispitanika koji još nisu sklopili brak i 19,4% oženjenih ispitanika, odnosno udatih ispitanica. Pri tome tendenciju prostorne stabilizacije pokazuje točno jedna trećina ledičnih i blizu dvije trećine »bračnih« ispitanika.

⁵ Vodeći računa o značaju i raširenosti pojedinih instalacija i pomagala, kao i njihovoj prosječnoj tržišnoj vrijednosti, pri izradi indeksa opremljenosti dali smo im slijedeće bodovne vrijednosti: 1 (električna struja, radio ili tranzistor, električni, plinski ili uljni štednjak, plinska ili uljna peć i frižider), 2 (televizor), 3 (stroj za pranje rublja) i 4 (vodovodna instalacija i automobil).

⁶ Vrijednosti koeficijenta gama (\tilde{a}) za veličinu obradivog zemljišta iznosile su 0,004; za opremljenost gospodarstva 0,046 i procjenu statusa gospodarstva u odnosu na druga u selu 0,036.

⁷ Koristeći iste kriterije kao i za opremljenost domaćinstva, u izradi indeksa opremljenosti gospodarstva određenim sredstvima rada dali smo slijedeće bodovne vrijednosti: 2 (kultivator, sijačica, kosilica, automatska pojilica, hranilica), 3 (prikolica i čekičar), 4 (aparatus za mužnju), 5 (vršalica), 7 (kamion ili kombi), 8 (traktor i kombajn).

⁸ Analize migracija u poslijeratnom razdoblju pokazuju naglašenu selektivnost migracija prema spolu, dobi, školovanosti i zaposlenosti stanovništva (Sentić, Breznic, Ginić, et al., 1971.: 151-249).

Tablica 6.
Migracijske tendencije prema obilježjima domaćinstva

Obilježja domaćinstva	Definitivno odlazi	Vjerojatno odlazi	Neodlučan	Vjerojatno ostaje	Definitivno ostaje	N
<i>Veličina domaćinstva</i>						
Do 2 člana	22,2	27,2	22,2	7,4	21,0	81
3 člana	16,4	18,7	28,8	12,7	23,4	299
4 člana	14,4	21,2	32,3	9,8	22,4	501
5 članova	18,1	22,2	28,9	9,4	21,4	360
6 članova	17,1	17,1	32,9	9,4	23,5	170
7 i više članova	21,6	25,9	25,2	8,6	18,7	139
Ukupno	17,0	21,2	29,7	10,0	22,1	1.550
<i>Porodični sastav</i>						
Deficijentna jednorodna	18,3	25,0	29,8	6,7	20,2	104
Jednorodna	18,6	22,5	29,7	9,4	19,8	864
Deficijentna višerodna	14,9	18,6	33,1	10,5	23,0	296
Višerodna	11,8	17,6	26,5	13,1	31,0	245
Ostala domaćinstva	27,5	22,5	20,0	10,0	20,0	40
Ukupno	17,0	21,1	29,6	10,0	22,2	1.549
<i>Tip rezidencije</i>						
Samačko domaćinstvo	29,2	37,5	4,2	16,7	12,5	24
Neolokalno domaćinstvo	12,1	14,3	13,2	12,1	48,4	91
Patrilokalno domaćinstvo	10,4	7,9	17,7	18,3	45,7	164
Matrilokalno domaćinstvo	8,2	18,4	20,4	10,2	42,9	49
Porodica orijentacije	18,5	23,3	33,2	8,6	16,4	1.235
Ukupno	17,1	21,2	29,6	10,0	22,1	1.563
<i>Tip domaćinstva</i>						
Čisto poljoprivredno	22,8	19,9	30,8	8,8	17,7	351
Mješovito	15,8	20,0	32,3	9,5	22,5	666
Nepoljoprivredno	14,6	23,2	25,9	11,6	24,7	526
Ukupno	17,0	21,1	29,7	10,0	22,2	1.543
<i>Odseljeni članovi</i>						
Nema odseljenih	17,1	21,1	29,6	9,1	23,1	1.019
Ima odseljenih	16,2	21,2	31,2	11,5	19,9	468
Ukupno	16,8	21,1	30,1	9,9	22,1	1.487
<i>Opremljenost domaćinstva</i>						
Bez bodova	30,2	25,6	25,6	4,7	14,0	43

Obilježja domaćinstva	Definitivno odlazi	Vjerojatno odlazi	Neodlučan	Vjerojatno ostaje	Definitivno ostaje	N
Do 2 boda	17,3	20,8	35,1	8,6	18,2	335
3-6 bodova	18,3	22,7	31,4	8,2	19,4	449
7-10 bodova	19,0	20,5	27,4	10,1	23,1	347
11-14 bodova	12,4	19,7	24,9	14,5	28,5	249
15 bodova i više	11,5	22,3	23,8	12,3	30,0	130
Ukupno	17,1	21,4	29,5	10,0	22,1	1.554
<i>Status domaćinstva</i>						
Slabije stojeće domaćinstvo	13,6	24,3	31,2	7,3	18,6	247
Prosječno stojeće domaćinstvo	16,0	19,3	31,0	11,2	22,5	1.031
Dobro stojeće domaćinstvo	18,0	26,3	23,4	8,3	24,1	278
Ukupno	16,8	21,3	29,7	10,0	22,2	1.556

Tablica 7.
Migracijske tendencije seoskih adolescenata prema obilježjima gospodarstva

Obilježja gospodarstva	Definitivno odlazi	Vjerojatno odlazi	Neodlučan	Vjerojatno ostaje	Definitivno ostaje	N
<i>Veličina obradivog zemljišta</i>						
Do 1 ha	17,5	21,1	27,9	7,7	25,8	365
1,01-3 ha	15,9	23,2	32,2	9,9	18,7	534
3,01-5 ha	16,1	19,7	30,5	13,9	19,7	223
5,01-7 ha	20,1	18,7	32,4	10,8	18,0	139
7,01 ha i više	21,4	10,7	34,0	7,8	26,2	103
Ukupno	17,2	20,7	30,9	9,9	21,3	1.364
<i>Opremljenost gospodarstva</i>						
Bez bodova	17,6	21,5	30,8	8,7	21,5	979
1-6 bodova	14,2	21,3	33,9	15,8	14,8	183
7-12 bodova	22,4	14,7	31,0	11,2	20,7	116
13 i više bodova	15,6	18,8	24,0	8,3	33,3	96
Ukupno	17,4	20,7	30,8	9,8	21,3	1.377
<i>Status gospodarstva</i>						
Slabije stojeće gospodarstvo	18,8	20,6	32,3	8,5	19,9	282
Prosječno stojeće gospodarstvo	17,1	20,4	30,4	10,6	21,5	979
Bolje stojeće gospodarstvo	13,8	24,1	32,8	6,0	23,3	116
Ukupno	17,1	20,8	31,0	9,8	21,3	1.377

Utjecaj životne dobi na selekciju potencijalnih migranata izrazito je pravolinijski. Što je dob ispitanika niža, to je sklonost migriranju naglašenija (od 23,5% u ispitanika u dobi 26-29 do 44,2% u dobi 15-17 godina). I obrnuto, što je dob ispitanika niža to je njihova sklonost ostajanju u svome selu slabija (od 20,0% u dobi 15-17 do 53,3% u dobi 26-29 godina). I zastupljenost »neodlučnih« također je gradirana prema dobi: što je dob ispitanika niža, to je veća zastupljenost onih koji još nisu donijeli odluku o svojim migracijskim planovima (od 21,2% u dobi 26-29 do 35,7% u dobi 15-17 godina).

S obzirom na zanimanje odnosno položaj u zanimanju, zastupljenost potencijalnih migranata je najveća u nezaposlene (52,8%) i školske omladine (50%), a najmanja u radničke (31,7%) i poljoprivredne omladine (26,0%). Sklonost prostornoj stabilizaciji izrazilo je najviše domaćica (45,0%) i radničke omladine (40,6%), a najmanje nezaposleni (20,3%), i školska mladež (18,6%). Broj neodlučnih je relativno najveći među seljačkom omladinom – nešto više od jedne trećine mladih poljoprivrednika.

Iako utjecaj spola ($C = 0,085$) i školske spreme ispitanika ($\gamma = 0,085$) nije statistički značajan, ova se dva obilježja mogu držati dopunskim osnovama za selekciju potencijalnih migranata.

Ispitanici muškog spola u odnosu na ispitanice, u manjoj mjeri izražavaju sklonost napuštanju svoga sela, odnosno u većoj mjeri izražavaju sklonost prostornoj stabilizaciji.

U vezi s utjecajem školske spreme, može se reći da se broj potencijalnih migranata povećava s višom razinom školskog obrazovanja, i obrnuto, zastupljenost prostorno stabiliziranih ispitanika je to veća što je njihova školska sprema niža. Na odsutnost statistički značajne veze ovdje je prije svega utjecalo atipično ponašanje ispitanika sa završenom školom drugoga stupnja. Ovaj dio omladine je, naime, u pravilu zaposlen a, kao što smo nešto ranije vidjeli, zaposleni mladi ujedno su i prostorno najstabilniji.

Od ostalih osobnih obilježja koja smo kontrolirali, na migracijske tendencije ima određen utjecaj i perspektiva preuzimanja i naslijeđivanja domaćinstva i gospodarstva. Tako dok 31,8% ukupnog broja ispitanika koji imaju ili vlastito domaćinstvo ili su jedini, odnosno najstariji muški potomci namjerava napustiti svoje selo, taj je dio među ispitanicima koji u domaćinstvu imaju stariju braću nešto veći – 37,7%. Sličan je slučaj i kod ispitanica: migraciju planira 39,5% ispitanica koje imaju vlastito domaćinstvo ili su »jedinice«, te 57,5% onih koje žive u domaćinstvu s braćom ili starijim sestrama. No, ovdje je razlika veća.

Tablica 8.
Migracijske tendencije prema obilježjima ispitanika

Obilježja ispitanika	Definitivno odlazi	Vjerojatno odlazi	Neodlučan	Vjerojatno ostaje	Definitivno ostaje	N
<i>Spol</i>						
Ženske	19,2	26,2	28,6	6,6	19,4	625
Muškarci	15,5	17,9	30,3	12,3	24,0	941
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,2	1.566
<i>Dob</i>						
15-17 godina	19,6	24,6	35,7	7,3	12,7	504
18-21 godina	19,0	24,1	29,8	8,6	18,5	568
22-25 godina	14,3	14,3	24,4	15,2	31,7	315
26-29 godina	8,4	15,1	21,2	12,8	42,5	179
Ukupno	17,0	21,3	29,6	10,0	22,0	1.566
<i>Bračno stanje</i>						
Neoženjen, neudata	18,8	23,9	32,6	8,6	16,1	1.270
Oženjen, udata	9,5	9,9	16,7	16,0	48,0	294
Ukupno	17,1	21,2	29,6	10,0	22,1	1.564
<i>Školska sprema</i>						
Nezavršena osnovna škola	10,7	14,4	35,1	11,7	28,1	299
Potpuna osnovna škola	18,5	20,4	27,4	8,2	25,5	416
Nezavršena škola II. stupnja	19,8	27,8	31,3	8,1	13,0	454
Škola II. stupnja (srednja škola)	16,0	16,3	27,5	13,3	26,5	338
Više od škole II. stupnja	23,3	38,3	16,7	10,0	11,7	60
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,1	1.567
<i>Zanimanje</i>						
Poljoprivrednik	11,8	14,2	35,8	12,2	26,0	246
Na školovanju	21,5	28,5	31,3	6,9	11,7	520
U radnom odnosu	12,4	19,3	27,8	13,0	27,6	540
Nezaposlen	31,3	21,2	27,3	5,1	15,2	99
Domaćica	17,5	15,6	21,9	10,0	35,0	160
Ukupno	17,1	21,3	29,6	10,0	22,0	1.565

Relativno značajan utjecaj na migracijske planove seoske omladine ima i njihov položaj u porodičnom odlučivanju: više ispitanika koji su isključeni iz donošenja značajnijih porodičnih odluka ili ih se samo »pita«, namjerava napustiti selo, nego onih ispitanika koji suodlučuju ili samostalno odlučuju. Pri tome je veza između

migracijskih planova i sudjelovanja u odlučivanju izrazitija kod odluka o gospodarstvu nego kod odluka o domaćinstvu⁹ (tablica 9.).

3. Aspiracije u pogledu mjesta stanovanja

Kako bismo utvrdili migracijske aspiracije i osnovne pravce migracija, ispitanicima smo postavili pitanje: kada biste mogli potpuno slobodno birati, u kojem biste mjestu najradije živjeli? Naselja koja su naveli ispitanici razvrstali smo prema užem i širem političko-teritorijalnom značenju, tipu i veličini (tablica 11.).

Tablica 9.
Migracijske tendencije prema sudjelovanju ispitanika u porodičnom odlučivanju

Sudjelovanje u porodičnom odlučivanju	Definitivno odlazi	Vjerojatno odlazi	Neodlučan	Vjerojatno ostaje	Definitivno ostaje	N
<i>Sudjelovanje u odlučivanju o vrsti i načinu proizvodnje</i>						
Isključen iz odlučivanja	22,2	25,2	33,3	5,8	13,6	604
Pita ga se	13,7	18,1	30,5	12,4	25,4	607
Odlučuje s još nekim	9,4	15,7	28,3	11,8	34,6	127
Odlučuje sam	14,8	11,1	3,7	33,3	37,0	27
Ukupno	17,1	20,9	31,0	9,8	21,2	1.362
<i>Sudjelovanje u odlučivanju o nabavci poljoprivredne opreme</i>						
Isključen iz odlučivanja	21,8	25,7	33,2	5,8	13,6	588
Pita ga se	14,5	18,1	30,6	12,2	24,6	581
Odlučuje s još nekim	8,6	15,5	28,4	12,9	34,5	116
Odlučuje sam	18,2	12,1	6,1	27,3	36,4	33
Ukupno	17,3	21,1	31,0	9,8	20,9	1.318
<i>Sudjelovanje u odlučivanju o nabavci opreme za domaćinstvo</i>						
Isključen iz odlučivanja	20,2	24,0	35,3	7,0	13,6	530
Pita ga se	16,5	19,6	28,3	10,7	24,9	775
Odlučuje s još nekim	6,4	19,1	12,8	25,5	36,2	47
Odlučuje sam	6,4	19,1	12,8	25,5	36,2	47
Ukupno	16,8	21,3	29,9	10,0	22,0	1.534
<i>Sudjelovanje u odlučivanju o popravku, kupovini i adaptaciji kuće</i>						
Isključen iz odlučivanja	21,7	25,0	34,1	5,2	14,0	543
Pita ga se	15,4	19,0	29,8	11,5	24,3	738
Odlučuje s još nekim	11,2	18,9	24,5	12,2	33,2	196
Odlučuje sam	9,1	18,2	11,4	29,5	31,8	44
Ukupno	17,0	21,1	30,1	9,9	22,0	1.521

⁹ Koeficijenti gama za odluke o vrsti i načinu proizvodnje iznosili su 0,293, za nabavku poljoprivredne opreme 0,283, za nabavku opreme za domaćinstvo 0,208 te za popravak, kupovinu ili adaptaciju kuće 0,243.

Tablica 10.

Veličina preferiranog naselja imigriranja, prema obilježjima ispitanika

Obilježja ispitanika	Do 599 stanovnika	600 – 1.999	2.000 – 4.999	5.000 – 9.999	10.000 – 19.999	20.000 – 49.999	50.000 – 99.999	100.000 i više	N
<i>Spol</i>									
Žene	35,6	20,2	2,6	4,2	2,8	9,7	3,0	22,0	505
Muškarci	41,2	23,8	1,8	5,1	2,5	7,9	2,6	15,1	769
Ukupno	39,0	22,4	2,1	4,7	2,6	8,6	2,7	17,8	1.274
<i>Dob</i>									
15-17 godina	37,7	22,2	1,2	5,5	1,7	11,2	2,0	18,5	401
18-21 godinu	37,6	19,9	2,0	4,2	3,7	7,0	5,0	20,6	457
22-25 godina	45,1	22,8	2,6	3,7	1,9	9,3	1,1	13,4	268
Ukupno	38,9	22,4	2,1	4,8	2,6	8,6	2,7	17,8	1.274
<i>Bračno stanje</i>									
Neoženjen, neudata	38,2	20,7	2,2	5,0	2,7	9,1	3,1	19,2	1.016
Oženjen, udata	42,0	28,8	1,9	3,9	2,3	7,0	1,6	12,5	257
Ukupno	39,0	22,3	2,1	4,8	2,6	8,6	2,7	17,8	1.273
<i>Školska sprema</i>									
Nezavršena osnovna škola	48,0	24,8	1,2	2,8	3,3	6,9	2,4	10,6	264
Potpuna osnovna škola	40,7	22,9	1,7	2,9	2,0	8,9	2,6	18,3	349
Nezavršena škola II. stupnja (srednja)	35,0	17,8	0,8	6,4	1,7	11,1	3,6	23,6	360
Škola II. stupnja	37,4	25,6	5,0	6,4	2,8	5,7	2,1	14,9	281
Više od škole II. stupnja	17,9	20,5	2,6	7,7	10,3	12,8	2,6	25,6	39
Ukupno	39,1	22,4	2,1	4,8	2,6	8,5	2,7	17,8	1.275
<i>Zanimanje</i>									
Poljoprivrednik	42,2	27,2	1,0	2,4	2,9	7,3	4,4	12,6	206
Na školovanju	36,3	17,4	1,0	6,1	2,5	9,3	3,4	24,0	408
U radnom odnosu	40,9	24,6	4,3	5,4	2,3	8,1	0,9	13,5	443
Nezaposlen	29,9	19,5	1,3	2,6	3,9	13,0	5,2	24,7	77
Domaćica	41,0	25,7	0,7	3,6	2,9	7,9	2,9	17,3	139
Ukupno	39,0	22,3	2,1	4,8	2,6	8,6	2,7	17,8	1.273

Tablica 11.

Uže političko-teritorijalno značenje preferiranih naselja

Preferirana naselja	Postotak
Isto naselje	57,0
Drugo naselje na području iste općine	0,8
stright Općinski centar	12,4
Naselje u susjednoj općini	0,8
Susjedni općinski centar	8,2
Drugo naselje u Hrvatskoj	6,4
Zagreb	7,2
Naselje u drugoj republici	1,4
Centar druge republike	0,8
Beograd	1,9
Inozemstvo	3,2
Ukupno	100,0 N = 1.310

Tablica 12.

Tip preferiranog naselja prema obilježjima ispitanika

Obilježja ispitanika	Selo	Mješovito naselje	Grad	N
<i>Spol</i>				
Ženski	37,7	18,8	43,5	506
Muški	45,3	19,8	34,8	772
Ukupno	42,3	19,4	38,3	1.278
<i>Dob</i>				
15-17 godina	43,4	16,0	40,6	401
18-21 godinu	38,7	19,1	42,2	460
22-25 godina	48,0	20,8	31,2	269
26-29 godina	39,9	27,0	33,1	148
Ukupno	42,3	19,4	38,3	1.278
<i>Bračno stanje</i>				
Neoženjen, neudata	40,3	19,0	40,7	1.016
Oženjen, udata	50,4	20,8	28,8	260
Ukupno	42,3	19,4	38,3	1.276
<i>Školska sprema</i>				
Nezavršena osnovna škola	60,0	13,1	26,9	245
Potpuna osnovna škola	50,1	14,0	35,9	351
Nezavršena škola II. stupnja	31,9	20,8	47,4	361
Škola II. stupnja	33,9	29,7	36,4	283
Više od škole II. stupnja	20,5	20,5	59,0	39
Ukupno	42,4	19,4	38,2	1.279

Obilježja ispitanika	Selo	Mješovito naselje	Grad	N
<i>Zanimanje</i>				
Poljoprivrednik	61,8	7,8	30,4	204
Na školovanju	33,5	19,8	46,7	409
U radnom odnosu	42,1	24,8	33,1	447
Nezaposlen	27,3	22,1	50,6	77
Domaćica	48,6	15,7	35,7	140
Ukupno	42,3	19,3	38,4	1.277

Tablica 13.

Šire političko-teritorijalno značenje preferiranog naselja, prema obilježjima ispitanika

Obilježja ispitanika	Ista općina	Susjedna općina	Ostale općine u Hrvatskoj	Ostale republike	Inozemstvo	N
<i>Spol</i>						
Ženski	65,9	10,7	14,7	5,6	3,1	516
Muški	72,9	7,8	12,9	3,2	3,3	729
Ukupno	70,1	8,9	13,6	4,1	3,2	1.308
<i>Dob</i>						
15-17 godina	66,3	8,2	16,3	5,5	3,6	416
18-21 godinu	66,2	11,4	14,3	4,2	3,8	474
22-25 godina	77,3	7,0	9,9	2,9	2,9	273
26-29 godina	80,0	6,9	10,3	2,1	0,7	145
Ukupno	70,1	8,9	13,6	4,1	3,2	1.308
<i>Bračno stanje</i>						
Neoženjen, neudata	67,2	9,6	15,1	4,4	3,7	1.047
Oženjen, udata	81,9	6,6	7,3	3,1	1,2	259
Ukupno	70,1	9,0	13,6	4,1	3,2	1.306
<i>Školska sprema</i>						
Nezavršena osnovna škola	72,2	8,7	8,3	2,4	3,5	254
Potpuna osnovna škola	73,1	8,6	11,1	3,6	3,6	361
Nezavršena škola II. stupnja	61,5	9,8	20,2	6,0	2,5	366
Škola II. stupnja	74,2	7,0	12,5	3,5	2,8	287
Više od škole II. stupnja	51,2	19,5	14,6	7,3	7,3	41
Ukupno	70,2	8,9	13,5	4,1	3,2	1.309
<i>Zanimanje</i>						
Poljoprivrednik	72,6	11,8	8,5	2,4	4,7	212
Na školovanju	61,0	8,9	21,3	5,7	3,1	418
U radnom odnosu	77,7	7,5	9,1	3,5	2,2	452
Nezaposlen	59,0	9,6	18,1	7,2	6,0	83
Domaćica	76,1	8,5	10,6	2,1	2,8	142
Ukupno	70,2	8,9	13,6	4,1	3,2	1.307

Psihička privrženost mladih svome selu, kao jedan od osnovnih oblika ruralne pripadnosti, i ovdje jasno dolazi do izražaja. Čak blizu tri petine mladih aspirira na život u rodnom selu. S druge strane, evidentno je da je »magična moć« velegrada u očima seoske mladeži stvar prošlosti jer, iako ispitanici koji preferiraju život u gradu prvenstveno misle na veća naselja (50.000 i više stanovnika), oni ipak čine tek 20,5% ukupno intervjuirane omladine.¹⁰

Podaci iz tablice 10. pokazuju da relativno značajniji broj omladinki ($C = 0,139$), zatim mladih ($\gamma = 0,056$), neoženjenih ($C = 0,140$) i obrazovanijih ispitanika ($\gamma = 0,109$) aspirira na život u većim naseljima. To u pretežnijoj mjeri izjavljuje i omladina koja se nalazi u procesu školovanja u školama II. stupnja, kao i nezaposlena mladež ($\gamma = 0,238$). Ove kategorije i inače, u odnosu na drugu omladinu, češće preferiraju gradska naselja (tablica 12.).¹¹

Podaci o širem političko-teritorijalnom značenju preferiranog naselja ukazuju na postojanje razlika između ovog obilježja i osobnih karakteristika ispitanika (tablica 13). Muški ($C = 0,118$), mladi ($\gamma = 0,169$), neoženjeni ($C = 0,174$) i slabije obrazovani ispitanici ($\gamma = 0,140$) relativno češće aspiriraju život u vlastitom selu ili naselju na području svoje općine. To je slučaj i s radničkom i poljoprivrednom omladinom, te domaćicama ($C = 0,232$).

Život u inozemstvu preferira skoro zanemarljiv broj ispitanika; u nešto naglašenijoj mjeri to čini nezaposlena omladina.

4. Zaključne napomene

Provedena analiza upućuje na nekoliko zaključaka.

1. Nasuprot uvriježenom mišljenju kako je daleko najveći dio mladeži nezadovoljan životom u svom selu te ga je spreman po svaku cijenu napustiti, rezultati našega istraživanja pokazuju da u selu živi značajan broj omladine koju bismo mogli označiti kao prostorno stabilnu. Potencijalni migranti čine, doduše, još uvi-

¹⁰ U istraživanju što ga je bivši Odjel za sociologiju sela Agrarnog instituta proveo u školskoj godini 1963./1964. u završnim razredima osnovne škole u seoskim naseljima, od ukupno 2.294 učenika njih 24,3% je izjavilo da bi željelo živjeti u nekom od republičkih centara (Šuvar, 1973.: 73-74).

U istraživanju provedenome tokom 1967. i 1968. godine 50,6% mladih poljoprivrednika i 55,7% učenika osmih razreda seoskih osnovnih škola željelo je živjeti u naseljima s više od 50.000 stanovnika, odnosno 27,3% poljoprivrednika i 37,2% učenika preferiralo je republičke centre (Dilić, 1971.: 111).

¹¹ Vrijednosti koeficijenta \bar{a} (gama) za školsku su spremu iznosile 0,218, za zanimanje 0,283 te za dob 0,053. Koeficijent kontingencije C iznosio je za spol 0,130 a za bračno stanje 0,147.

jek relativno najbrojniju grupaciju mladih u selu s obzirom na tendencije prostorne pokretljivosti, ali njihov broj ne prelazi dvije petine svih ispitanika. Pri tome je vrlo značajna i spoznaja da je intenzitet prostorne stabilnosti naglašeniji od intenziteta migracijskih tendencija: nasuprot 17,0% potencijalnih migranata koji su donijeli konačnu odluku o napuštanju svoga sela stoji 22,1% onih koji su definitivno odlučili ostati u njemu.

2. Osnovni motivi migracijskih tendencija vezani su uz nemogućnost ostvarenja profesionalnih i obrazovnih aspiracija, a manje uz psihičku atraktivnost velikih gradova, što posebno dolazi do izražaja u dijelu analize u kojem se govori o preferencijama u pogledu mjesta stanovanja.

Nasuprot tome, osnovni motivi prostorne stabilizacije vezani su uz jedan od osnovnih oblika ruralne pripadnosti – psihičku privrženost mladih svome selu.

3. Osnovu za selekciju potencijalnih migranata čine, prije svega, sociodemografska obilježja omladine te mjesto mladih u strukturi porodičnog odlučivanja. Utjecaj općih obilježja samoga naselja, domaćinstva i individualnoga poljoprivrednoga gospodarstva znatno je slabije izražen.

4. Podaci o aspiracijama u pogledu mjesta stanovanja potvrđuju, s jedne strane, spoznaje o osnovnim motivima migracijskih tendencija, odnosno prostorne stabilizacije, a s druge, neke osnovne trendove dosadašnjih realiziranih migracija seoskog stanovništva (selektivnost prema spolu i dobi, to etapno odvijanje procesa migracija selo-grad).

Literatura

1. Dilić, Edhem (1971.): Društveni položaj i orijentacija seoske omladine : rezultati empirijskog istraživanja. – Zagreb : Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela; Beograd : Institut društvenih nauka, 316 str.
2. Eisenstadt, S. N. (1954.): The Absorption of Emigrants. – London : Routledge and Kegan Paul.
3. Hannan, D. F. (1969.): Migration Motives and Migration Differentiales among Irish Rural Youth. – **Sociologia Ruralis**, 9 (1969) 3.
4. Schulze, R.; Artiz, J.; Beegle, J. A. (1963.): The Measurement of Community Satisfaction and the Decision to Migrate. – **Rural Sociology**, 28 (1963) 3: 279-283.
5. Sentić, Milica; Breznik, Dušan; Ginić, Ivanka, et al. (1971.): Migracije stanovništva Jugoslavije. – Beograd : Centar za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka, 390 str.
6. Šušar, Stipe (1973.): Između zaseoka i megalopolisa. – Zagreb : Centar za sociologiju sela Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 243 str. – (Biblioteka Sociologija sela; 1)

Original scientific paper

Edhem Dilić

Center for Rural and Urban Sociology and Space Studies, Institute for Social Research of the University of Zagreb, Zagreb, Croatia – Yugoslavia

Migration Tendencies Among Rural Youth

Summary

The author in this article analyzes research results about the migration intentions and aspirations of rural youth in Croatia (the data collected in the project »Rural Youth in the SR Croatia«).

The general motives for migration of rural youth are connected with questions of changes in profession, schooling, and shortage of jobs in the local community. On the other hand, psychical attachment of youths to their villages and families are general motives for their spacial stabilization.

As a basis for selection of potential migrants, five factor groups were controlled: socio-economic characteristics of the community, socio-demographic and economic traits of the household, type of farm, personal characteristics of each youth, and the youth's participation in family decision-making. The research establishes that the basis for selection of potential migrants are, first of all, the personal characteristics of the youth (sex, age, marital status, education, and profession), and secondly, their degree of participation in important decision-making in the family.

The research clearly reveals psychical attachment of the young to their village, to be one of the inhibiting factors discouraging migration; nearly three fifths of the youth desire to live their lives in their own native village.

Key words: rural youth, migration tendencies and aspirations, motivation, selection of potential migrants.

Received on: 1975

Accepted on: 1975

The article originally published in *Sociologija sela*, Zagreb, 13 (1975) 49/50: 54-67.

Едхем Дилич

Институт общественных исследований Загребского университета,
Загреб, Хорватия - Югославия

Миграционные тенденции сельской молодежи

Резюме

В статье изложены результаты научных исследований по миграционным тенденциям и стремлениям сельской молодежи.

Основные мотивы планированных миграций связаны с вопросом перемены профессии, образования и нехватки рабочих мест в локальных коллективах. С другой стороны, психическая привязанность молодежи к своей деревне и семье является основным мотивом пространственной стабилизации.

Основой для определения селекции потенциальных мигрантов послужило пять групп характеристик: общественно-экономические характеристики поселения, социодемографические и экономические характеристики домашнего хозяйства, характеристики хозяйства, личные свойства молодежи и доля ее участия в принятии решений в семье.

Основой для определения селекции потенциальных мигрантов являются в первую очередь личные свойства молодежи (пол, возраст, бракосочетание, образование и профессиональная принадлежность) и степень ее участия в принятии важных решений в семье.

Психическая привязанность молодых к своей деревне, как к одному из основных видов руральной причастности, ясно выражена и в определении миграционных стремлений: почти три пятых молодежи предпочитает жить в родном селе.

Ключевые слова: сельская молодежь, миграционные тенденции и стремления, мотивы, селекция потенциальных мигрантов.

Получено: в 1975 году.

Принято к печати: в 1975 году.

Статья впервые опубликована в журнале *Sociologija sela* (Социология деревни), Загреб, Vol. 13, 1975, № 49/50, стр. 54-67.